

Euskararen ajeak eta sendabelarrak

Sarasolaren *Euskara batuaren ajeak* eta Zuazoren *Euskara -ren sendabelarrak* ildo bereko gogoetak dira: euskarak urteotan egin duen bidean agertzen diren gabeziak eta arriskuak biok dituzte kezka eta hizpide.

Eta urteetako lana burutu ondoren, egindakoari begira une batez gelditzea bidezkoa ez ezik beharrezkoa da, akatsetatik ikasiz aurrerako bidean hainbat arrisku ekidin ahal izateko.

Ziur nago Zuazok dituen euskararekiko kezkek aintzakotzat hartzekoak direla. Halere, bere *Ohar zenbait euskara normaltze bidean* hitzaldiko diagnostikoan, hainbat puntu ahul dagoela uste dut.

Zehatzago esanda, Zuazok lau gaitz antzematen dizkio egungo euskarari:

hiztunak erakartzeko ahalmenik eza; hizkuntza sortzeko sena ihartu izana; gurasoen eta seme-alaben arteko hizkuntza lotura eten izana; eta euskara arrotz eta exotikoa garatu izana (*Euskaldunon Egunkaria*, 2001-9-18).

Baina gaitz horien sorburutzat euskararen *corpus*-a hartzen du Zuazok, hizkuntza horren *estatus*-a ahaztuta, eta gaixotasun horiek, aldiz, beste hizkuntza nagusi batekiko meneko egoeran dagoen hizkuntza gutxituaren ahuleziak ohi dira gehienbat. Azter ditzagun, bada, eritasun horiek banan-banan.

Inork imajina dezake ingelesa, gaztelania edo frantseza nagusitzen diren esparruetan hizkuntza horiek hiztun berriek ez erakartzea, bertako biztanleriak beste hizkuntza bat hautatzen duelako? Egindako ikerlanetan euskara bigarren mailako hizkuntzatzat jotzen dutela adierazten digute euskal gaztetxoek. Balorapen hori, alabaina, zeharo ulergarria da helduen munduan eta gizarteko sektore gehienetan —baita aitzindari eta erakargarrienetan ere— gaztetxoek egunerozein (zeintzuk) hizkuntza ikusten duten kontuan

hartzan badugu. Gauzak horrela, argi dago euskarak ezin duela erabateko erakarga ritasunik izan, eta hiztun berriak euskarari biltzeko arazoa euskarak eta erdarek gizartean dituzten ospe eta distira ezberdinetan datzala (*estatus-a*); ez erabiltzen den euskararen kalitatean (*corpus-a*).

Bigarrenik, pentsa ote daiteke ingelesa edo beste hizkuntza nagusiren hiztunek eguneroko harremanetan dituzten hizkuntz premiei erantzungo dien hizkera sortzeko ezintasuna dutela? Hiztun komunitate trinko eta osasuntsu bateko partaide petoa izanez gero, hizkuntza jatorra erabiltzea da berezkoena, ez *Marteko* aldaki arrotz eta exotikoak.

Egia da euskara sortzeko sena euskaldun askorengan agortu dela eta horietako askok *Marteko euskara* erabiltzen dutela; baina egia da ere harreman guztiz euskaldunetan murgildurik dauden euskaldun petoengan ez dela halakorik gertatzen; hizkuntz pobrezia hori egunerokoan erdara nagusitzen den giroetako euskaldunen (titikoen nahiz berrien) *ajea* da. Beste adibide bat: ingelesezko sasi-hiztunon gure *Marteko ingelesean* ere agertzen dira gaixotasun horiek, ingeles jatorrik erabiltzen den giroetan bizi ez garelako.

Azkenik, egongo ote da gurasorik —kopuru adierazgarritan, bederen— hizkuntza nagusietako hiztun komunitateetako partaide osoak izanik, euren seme-alabei hizkuntza horiek irakatsiko ez dietenik? Guraso eta seme-alaben arteko euskararen ondorengotaratzeari non eteten den ikusi behar dugu: guraso biak euskaldunak direnean transmisio hori oso altua da EAEn (%13k baino ez du eteten), baina Nafarroa eta Iparraldeko familietan euskara ez irakastea arruntagoa da (%27k eta %33k, hurrenez hurren). Lurraldean arteko diferentzia hori, haatik, ez da kasualitate hutsa izango, euskarak EAEn duen presentzia eta irudi publikoa beste lurraldeetan baino zertxobait normalizatuagoa baita.

Gogoeta honetatik ondorio (proposamen) bat atera (luzatu) nahiko nuke: Zuazok plazaratutako kezkek guztiz zentzudun eta zuzenak izanik, gure hizkuntzak pairatzen duen gizarte egoera ere kontuan hartu beharrekoa da euskararen diagnostikoa burutzerakoan, hizkuntza baten *corpus-a*

eta *estatus*-a elkarri lotuta agertu ohi direlako, eta, beraz, *corpusean* hobera egiteko *estatus*-ak ere osasuntsua behar duelako izan.

Hizkuntza gutxituekiko ospakizun antzua

Irailaren 27an Hizkuntzen Europako Eguna ospatu zen; hitz potoloak baina mami eskasekoak. Eskasak diot zentzu ezberdinetan: egun horrek kalean oihartzunik izan ez zuelako, komunikabide gehien axolagabekeriak hutsune hori eraginez; mami eskaseko ospakizuna ere, hizkuntza gutxituentzat egunak ekarri zituen emariak ia hutsaren hurrengoa izan zirelako; gurean, bederen.

Horren zergatia argi dago: esandako eguna Europako Batasunak eta Europako Kontseiluak antolatua izan arren, hizkuntza horien aldeko politikak estatuen eskuetan daude. Eta Frantzia nahiz Espainiako estatuak orain arte izan duten euskararekiko praxia sobera ezagutzen dugu.

Egia da bi estatu horien gobernuek Hizkuntza Gutxituen Europako Ituna onartu zutela, eta baita Espainiakoak —Frantziakoak ez bezala— berretsi duela ere; horrezaz gain, Europako Kontseiluko Asanblada Parlamentarioak bere kideei hizkuntza gutxituak babesteko eta sustatzeko eskatu zien, hau da, Europako herrialde guztietako kideei; baina hala eta guztiz ere aldarrikapen eta gomendio horiek errealitatean gauzatzetik oso urrun daude.

Esan bezala, hizkuntza gutxituen gaineko eskumena dituzten estatuak ez dute berebiziko kemenik jartzen eta ez dira zinez inplikatzeko hizkuntza horien alde; ez orain artekoan, ezta aurrera begirako asmotan ere. Horregatik, Hizkuntzen Europako Egunean hartutako jarrera geldoa da haien axolagabekeriaren adierazlerik hoberena.

Bestalde, Europako aginte gorenek Hizkuntzen Europako Eguna izendatu izana kontraesan handia da gure artean horren lekukoa hartu zuten erakunde eta taldeen urritasuna eta profilari erreparatuz gero: Euskal Kultur Erakundea (EKE) eta Euskal Konfederazioa, Iparraldean, eta Hizkuntz Eskubideen Behatokia, Euskararen Gizarte

Erakundeen Kontseilua, Euskal Herrian Euskaraz, Udalbiltza, EAJ-PNV, EA eta Batasuna, Euskal Herri osoan. Bali-teke izenen bat ahaztu izana, baina hala balitz ere gauzak ez lirateke asko aldatuko: egunaren oihartzuna soilik entzun zen konpromisoa betidanik hartuta dutenengan; edo, beste ikuspuntu batetik begiratuta, kulturalki eta politikoki euskal izate eta notasunaren alde daudenengan baino ez. Argi eta garbi dago egun horren berri ez duela izan talde horietatik urrun dagoen jende ugariak.

Hizkuntza gutxituekiko interesa areagotzeko marketing-proposamenak

Zerk lagun dezake guztien indarrak euskararen alde biltzen?

Arazoi bat da *Jakinen* 125. zenbakian aipatzen genuena; labur esanda: gizartearen gehiengoak euskararekiko adierazten duen interesaren azpian dagoen motibazio apala ez da nahikotasun mailara iristen berreskuratu eta normaldu nahi dugun hizkuntza gutxituak eskatzen duen ahalegin mardulari erantzuteko. Gogoan izan, kasu honetan, plangintza zorrotzak proposatzen zirela.

Halere, badago interesik ez duen beste gizarte multzo bat; euskararen aldeko aurrerapausoak onartuko dituen, baldin eta bere interes propioak kaltetzen ez badira. Bestela kontra jar daitezkeen gizarte sektorea da.

Egoera horri aurre egiteko baliagarriak izan daitezkeen hainbat planteamendu mahaigaineratu ziren Hizkuntzen Europako Egunean; nagusiki, Europak eta Espainia nahiz Frantziako estatuek araudi eraginkorra hizkuntza gutxituen alde sor dezatela eta euskararen ofizialtasun osoa ezar dadila. Duda izpirik gabe, egin beharreko planteamenduak dira horiek, baina ez nahikoak; ezta egokiak ere euskararekiko interesik adierazten ez dutenak erakartzeko.

Hizkuntza gutxituekiko aldaketa kulturala: izan ere, badaude gure hizkuntzaren aldeko motibazioak areagotzeko asko lagundu dezaketen beste arrazoibideren batzuk: eleantzasunak dakarren aberastasun kulturalarena, adibidez.

Unesco-ko Linguapax programako presidentea den Felix Marti-k *Euskaldunon Egunkaria*-n zioen bezala (2001-9-26):

Unescon uste dugu iritsi dela hizkuntz erkidegoen arteko harreman gatazkatsuak gainditzeko ordua. Kultur giro berezia sortu behar dugu (...) Hizkuntz erkidego guztietako kideek aurki dezatela beste hizkuntza batzuk jakiteak dakarren plazera.

Eta ildo bereko adierazpenak, hain zuzen, egiten zizuten Iparraldean arestian aipaturiko erakundeen ordezkariak.

Mezu hori positiboa da, ez du inor kaltetuko, eta, horrexegatik, gizartean hedatuko balitz gaur egun euskalduntasunetik urrun daudenenganaino iristeko egokia litzateke. Gainera, eta planteamendu honen haritik, euskara hizkuntza aurreindoeuropara izanagatik gure hizkuntzak duen balio kulturala ez da ahuntzaren gauerdiko eztula; a razoi sendoak ez dira falta bere balioa goraiatzeko.

Euskal hiztunen komunitatearen berri eman: euskal munduaren aberastasuna erdaldunen begi bistan jartzean dugu beste erronka handi bat.

Izan ere, askotan aipatzen den bezala, ezin da maitatu ezagutzen ez dena, eta erdal komunitateak ez du euskal hiztunen komunitatearen berri handirik. Benetan ezagutu beharrekoak dira hainbat ikerlanetan erdaldun batzuek gutaz adierazten dutena, harrigarria baita; ezjakintasunak eta aurreiritziek josita.

Ildo honetatik, Linguapax-eko presidenteak eta Iparraldeko ordezkariak beste mezu positiboa plazaratzen zuten, Euskal Herri osora hedatu beharrekoa: hizkuntza guztiek duintasun bera dutela eta hizkuntza guztien prestigioa bultzatu beharra.

Horregatik, hain zuzen ere, euskal errealitatearen irudirik atseginena saltzen hasi behar dugu ohiko marketing-kanpaina bailitzan: erdaldun batzuk gure hizkuntzarekiko mirespena garatzen hasiko dira, euskal hiztunen komunitatearen aberastasuna ezagututa soilik.

Laburbilduz, dagozkigun eskubideen gaineko eskaerak erakunde eta botere publikoei exijitu ez ezik, jendau-

rrean eragina izan dezaketen beste marketing-ildoak ere landu behar ditugu; besteak beste, Iparraldean eta Unesco-ren aldarrikapenetan erabili diren berberak, hain zuzen. Izan ere, (euskal) herri eta nortasunaren eskutik euskararen inoiz bilduko ez liratekeen horiek, hizkuntza horren balio kultural eta erakargarritasunaren bitartez saiatu behar dugu hurbiltzen; hori lortu ezean, gutxienez zaila-goia izango litzateke haiengan euskararen aurkako jarrerarik errotzea eta hedatzea.^o